

**INTERFAOL METODLAR: TASNIFI VA TA'LIM
JARAYONIDAGI O'RNI**

Turon universiteti Andijon filiali

Pedagogika nazariyasi va tarixi yo'nalishi

2-kurs magistranti

Israilov Qahramonjon Maribovich

Annotatsiya

Mazkur maqolada interfaol metodlarning nazariy-ilmiy asoslari, ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati chuqur yoritiladi. Interfaol metodlarning psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan afzallik va cheklovlari, ularning asosiy turlari, tasnifi va imkoniyatlari keng qamrovda ko'rib chiqiladi. Amaliy misollar, xalqaro tajriba, statistik ma'lumotlar va dolzarb ilmiy izlanishlar asosida interfaol metodlarning samaradorligini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar bayon etiladi. Maqola zamonaviy innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar uyg'unligi, ular yordamida ta'lim sifatini oshirish imkoniyatlari ham ilmiy tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: Interfaol metodlar, interaktiv pedagogika, zamonaviy ta'lim, dars texnologiyalari, ijodiy yondashuv, axborot texnologiyalari, motivatsiya, guruhli ish, kommunikatsiya, ta'lim sifati, innovatsiya, o'quvchi faolligi

Annotation

This article provides an in-depth academic overview of interactive methods, their theoretical foundation, and their key contribution to contemporary education. The paper systematically explores psychological-pedagogical aspects, classifications, didactic opportunities, and the advantages and limitations of interactive methods. Drawing on international practice, real-world examples, statistical findings, and current research, the article presents

practical guidelines for effective implementation. The integration of interactive strategies with innovative teaching technologies and their potential to improve educational quality are also comprehensively discussed.

Keywords Interactive methods, interactive pedagogy, modern education, teaching technologies, creative approach, information technologies, motivation, group work, communication, quality of education, innovation, student engagement.

Аннотация

В статье всесторонне освещаются теоретические и научные основы интерактивных методов, их роль и значение в современной образовательной системе. Подробно рассматриваются их психологико-педагогические преимущества и ограничения, основные виды, классификации и возможности. На основе международного опыта, практических примеров, статистических данных и актуальных исследований приведены рекомендации по повышению эффективности интерактивных методов. В статье также научно обосновано сочетание инновационных технологий с интерактивными подходами для повышения качества образования.

Ключевые слова Интерактивные методы, интерактивная педагогика, современное образование, учебные технологии, творческий подход, информационные технологии, мотивация, групповая работа, коммуникация, качество образования, инновация, активность учащихся.

Kirish

Ta'lim sohasida bo'layotgan tub islohotlar va yangilanishlar kontekstida o'quv jarayonlarining markazida o'quvchining intellektual faolligi va ijodiy salohiyati turadi. An'anaviy usullar o'rnini bosib, interfaol metodlar asosiy innovatsion vositalardan biriga aylandi, chunki ular o'quvchining mustaqil

fikrlash, qaror qabul qilish hamda kommunikativ va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bugungi kunda raqobat muhitida samarali, konstruktiv va motivatsion muhit yaratish ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biriga aylandi va bunda interfaol metodlarning roli beqiyosdir.

1. Interfaol metodlarning nazariy-ilmiy asoslari

Interfaol metodlar har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini, ehtiyojlarini va imkoniyatlarini hisobga olgan holda bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ularning yadro konsepsiyasi — o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi hamda doimiy aks ta'sirga asoslanadi. Bilimlar muammoli vaziyatlarni hal qilish, tahlil, izlanish va amaliyot orqali egallanadi.

- **Muammoli ta'lim** — o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga duch kelish, muammoga mustaqil yechim izlashga undaydi.

- **Konstruktivizm** — Piaget, Bruner, Dewey nazariyalariga asoslanib, o'quvchini faol sub'ekt deb biladi, bilimlarni o'z tajribasi asosida hosil qilish muhim ekani ta'kidlanadi.

- **Yaqin rivojlanish hududi** konsepsiyasi (Vygotskiy) — o'qituvchi vositachiligida o'quvchining salohiyatini maksimal darajada ochib berishni nazarda tutadi.

1.1 Interfaollik va hamkorlik mohiyati

Interfaollik jarayonida har bir ishtirokchi faol fikr almashadi, muloqot, hamkorlik va o'zaro baholash muhim ahamiyatga ega bo'ladi. O'quv jarayonida ilmiy munozaralar, kommunikativ o'yinlar, mustaqil izlanishlar, tahlil va bahs debatlari interfaollikni kuchaytiradi.

1.2 Psixologik-pedagogik asoslar

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifoda eta olishi, mustaqil qaror qabul qilishi, tanqidiy va tizimli fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishi interfaol metodlarning asosiy ustunliklaridan sanaladi. Bu konsepsiyalar Deweyning tajriba orqali o'rganish, Bandura va Gagné ning vasiylik va takrorlash nazariyalarida ham o'z aksini topgan. O'quvchiga

do'stona, rag'batlantiruvchi muhit yaratish interfaol metodlarning psixologik asosidir.

2. Interfaol metodlarning tasnifi

Interfaol metodlarni zamonaviy tadqiqotlar va xalqaro tajriba asosida bir necha mezonlarga ko'ra tasniflash mumkin. Bunda asosiy e'tibor metodlarning maqsad, shakl va axborot-his qilish sohasiga qaratiladi:

2.1 Maqsadiga ko'ra:

- **Bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan:** Insert, klaster, aqlli fikr kartasi, savol-javob texnologiyalari
- **Ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan:** Rolli o'yinlar, trening, keys-stadi, amaliy mashg'ulotlar
- **Ijodiy va shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi:** Debatlar, loyiha ishlari, refleksiya, konferensiyalar

2.2 O'tkazilish shakliga ko'ra:

- **Guruhli va jamoaviy metodlar:** "Akvarium", "Aqliy hujum", "Davra suhbat", "Loyiha-based learning"
- **Individual va juftlik shaklidagi metodlar:** Esse, mustaqil ilmiy ish, individual portfolioni shakllantirish, "Fishbone" metodi

2.3 Axborot sohasiga ko'ra:

- **Verbal (og'zaki):** Dialogik muloqot, erkin muhokama, savol-javob
- **Vizual va texnologik:** Prezentatsiyalash, grafik va konsept-karta, interaktiv doska ishlari, maxsus dasturlar
- **Amaliy va laboratoriya usullari:** Eksperiment, simulyatsiya, imitatsion o'yinlar, virtual laboratoriya

3. Interfaol metodlarning zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni

Hoziro'q barcha ilg'or ta'lim tizimlarida ta'lim jarayonining passivdan faol formatga o'tishi kuzatilmoqda. UNESCO, OECD kabi yirik xalqaro tashkilotlar ham innovatsion ta'lim metodlarining samaradorligini tasdiqlovchi

tadqiqotlarni taqdim etmoqda. Interfaol metodlar quyidagilarda o'z aksini topadi:

- O'quvchilarning mustaqil, kreativ va tanqidiy fikrlash sifatlarini rivojlantirish
- Guruhda ishlash va kommunikatsiya madaniyatini oshirish
- Axborotni faol o'zlashtirish, tanqidiy va tizimli tahlil qilish
- O'quv motivatsiyasini yuqori bosqichga olib chiqish
- Zamonaviy kasbiy kompetensiyalar uchun poydevor yaratish

3.1 Ta'limda samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida

Statistik tahlillar an'anaviy darsda bilimlarni o'zlashtirish nisbati 30-40% atrofida bo'lishini, interfaol metodlar tatbiqida esa bu ko'rsatkich 65-85% gacha oshishini tasdiqlaydi. Masalan, AQSH, Kanada, Yaponiya va ilg'or Yevropa mamlakatlarida o'tkazilgan tajribalarda ko'rsatilishicha, interfaol darslarda ishtirokchi talabalar o'zlashtirish darajasi va ijtimoiy ko'nikmalar jihatidan ancha oldinga chiqadi.

3.2 Amaliy misollar va xalqaro tajriba

- **Klaster metodi:** O'quvchilarda muayyan mavzu bo'yicha asosiy tushuncha va bog'liqliklarni aniqlash uchun keng qo'llaniladi.
- **Insert usuli:** Matn ustida ishlashda talabaning mavjud bilimini baholash orqali yangi faktlarni tahlil qilish imkonini beradi.
- **Keys-stadi va rolli o'yinlar:** Real muammoni misol qilgan holda jamoaviy hal qilish, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy yondashuvlarni rivojlantiradi.
- **Virtual laboratoriya va onlayn simulyatsiyalar:** Ilmiy-fan, texnika va tabiiy fanlarda eksperimentlarni virtual muhitda o'tkazish ham interfaol metodga misol bo'ladi.

Xalqaro amaliyotda Cambridge (Buyuk Britaniya), MIT (AQSH), Sorbonne (Fransiya) universitetlarida fan va texnologiya sohalariga innovatsion interfaol metodlar keng tatbiq qilinmoqda.

4. Zamonaviy texnologiyalar va interfaol metodlar sintezi

So‘nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), masofaviy ta‘lim, simulyatsion platformalar va interaktiv dasturlarning keng tatbiqi interfaol metodlarning imkoniyatlarini keskin oshirdi.

- **Masofaviy va gibrid ta‘lim:** Zoom, MS Teams, Google Classroom, Moodle asosida guruhli va individual interfaol topshiriqlarni tashkillashtirish

- **Virtual laboratoriya va simulyatsiya:** Xususan, STEM yo‘nalishida maxsus dasturlar yordamida laboratoriya ishlarini amalga oshirish

- **Onlayn test va refleksiya platformalar:** Kahoot, Socrative, Mentimeter, Poll Everywhere

- **Interaktiv taqdimot va loyiha ishlari:** Multimedia taqdimotlar, elektron portfoliolar, Canva, Prezi

4.1 Integratsiyalash imkoniyatlari

Ta‘lim jarayoniga AKT va innovatsion texnologiyalarni integratsiyalash orqali:

- Talabalarda global fikrlash va zamonaviy dasturlardan foydalanish ko‘nikmalari oshadi

- Talabalarni axborot olamiga moslashtirish, shaxsiy izlanishni rag‘batlantirish

- Ta‘lim jarayonining ochiqchiligi va erkinligini taminlash

- Ijtimoiy, kasbiy, texnologik kompetensiyalarni samarali shakllantirish mumkin

5. Interfaol metodlarning afzallik va cheklovlari

5.1 Afzalliklar

- O‘quvchilar mustaqil izlanish, ijodkorlik va analitik kompetensiyalarga ega bo‘ladi

- O'qituvchilar uchun shunchaki bilim berish emas, balki murabbiy va moderator sifatida ishlash imkoniyati paydo bo'ladi
- Mustahkam ijtimoiy va kommunikativ muhit shakllanadi, hamkorlik va to'g'ri fikr almashish madaniyati rivojlanadi
- Ta'lim jarayonida zamonaviy kasbiy va hayotiy kompetensiyalar mustahkamlanadi

5.2 Cheklov va kamchiliklar

- Interfaol metodlarni joriy qilish ko'p vaqt, kuch va moddiy-texnik resurslarni talab etadi
- Har doim ham barcha fan yoki yo'nalishlarga to'g'ri kelavermaydi
- O'qituvchilardan yuqori motivatsiya, pedagogik va texnologik tayyorgarlik talab etiladi
- G'ayriaktiv va introvert o'quvchilar uchun guruhli ishlash yoki ochiq muloqot bosqichlari muammoli bo'lishi mumkin
- Kichik yoshdagi yoki boshlang'ich sinfda ba'zi usullarni joriy etishda metodik yondashuv zarur

6. Xulosa va kelgusi istiqbollar

Mavzuga yakun yasab, interfaol metodlar nafaqat o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, balki zamonaviy jamiyat va iqtisodiyot talablariga javob beradigan, ilg'or fikrli, ijodkor mutaxassislarni tarbiyalashga keng yo'l ochishi ta'minlanadi. Ularning to'g'ri tanlanishi, fan va boshqaruv sohalariga moslashtirilgan holda joriy qilinishi asosida ta'lim sifati tubdan yangilanadi.

Kelajakda ham interfaol metodlar vositasida o'qitish samaradorligi va kreativ muhitni ta'minlash bo'yicha doimiy ilmiy-amaliy izlanish va xalqaro tajriba almashishga ehtiyoj seziladi. Bu borada pedagogik kadrlarining raqamli va metodik savodxonligini oshirish, yangi kontent va texnologiyalarni muntazam joriy qilish zamonaviy ta'lim taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
2. Piaget J. The Psychology of Intelligence. — New York: Routledge, 2012.
3. Mavlonov H., Abdukarimov B. Interfaol dars metodlari. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Joyce B., Weil M. Models of Teaching. — Boston: Pearson, 2011.
5. Qodirov A. Zamonaviy ta’lim metodlari. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tehnologii. — Moskva: Narodnoe obrazovanie, 2006.
7. John Hattie. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. — London: Routledge, 2009.
8. OECD. Innovative Learning Environments. – 2017.
9. UNESCO Global Education Monitoring Report, 2023.
10. Cambridge University Press. Innovations in Teaching and Learning. — 2022.
11. MEXT (Japan Ministry of Education). Best Practices on Interactive Methods, 2021.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Ta’lim tizimida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish to‘g‘risida». — 2023 yil